

## МЕДИЧНА ОСВІТА ДИСТАНЦІЙНО В РОЗРІЗІ СУЧАСНИХ УМОВ

Доц. Г. В. Леляго, проф. В. Г. Чернуський,  
доц. М. Л. Водолажський\*, доц. О. Л. Говаленкова

**Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна,  
\*ДУ «Інститут охорони здоров'я дітей та підлітків НАМН України»**

*Перед українською освітянською спільнотою в період карантину з 12 березня 2020 р. постало складне питання організації дистанційного безперервного навчання, зміни очного спілкування на онлайн. Особливо важливо це в медичному середовищі, де «навчання біля ліжка хворого» є ключовою складовою вищої медичної освіти.*

*Метою роботи було визначення актуальності застосування низки засобів, таких як навчальні платформи, месенджери, соціальні мережі в організації безперервної медичної освіти дистанційно.*

*Для реалізації поставленої мети використовували анкетування студентів-медиків, яке містило низку питань, що торкаються особливостей організації дистанційного навчання. Опитано 318 студентів від другого до п'ятого курсів медичного факультету Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Зважаючи на карантинні умови, питання створювалися завдяки ресурсу «Анкетне опитування» на дистанційній платформі LMS Moodle, де фіксувалися відповіді студентів.*

*Засвідчено, що для ефективної організації дистанційного навчання потрібна ціла низка сервісів, таких як системи для онлайн-спілкування (74,67 % студентів надають перевагу Zoom, 15,28 % — Skype, 5,68 % — Google Meet і лише 4,37 % — іншим системам); месенджери (70,31 % — Telegram, 23,14 % — Viber); практично незатребуваними в системі дистанційного навчання виявилися соціальні мережі (55,90 %), іноді бувають корисними Instagram (27,07 %) та Facebook (15,28 %). Важливим для безперервності навчання, особливо в ситуаціях із часовими обмеженнями, також є якість інтернет-зв'язку, який забезпечується різними мобільними операторами.*

*Отримані дані доводять актуальність застосування різних методів організації дистанційного навчання під час карантину, коли створилися кардинально нові умови для організації подання багаторічних напрацювань, перебудовування системи викладання, надання навчальної інформації та напрацювання найдоступніших і найефективніших засобів комунікації, а також обрання системи безперебійного інтернет-зв'язку.*

**Ключові слова:** дистанційне навчання, медична освіта, студенти.

Розглядаючи періоди становлення та розвитку медичної освіти, з'ясовано, що завжди, за весь час існування людства, лікар свої надбання отримував унаслідок спілкування віч-на-віч із хворою людиною. Сучасні принципи надання медичної допомоги побудовані за тим же принципом — роки підготовки середнього медичного персоналу, тривале навчання в медичному виші, післядипломна освіта упродовж усієї трудової діяльності. І всі ці етапи пов'язані з безпосереднім спілкуванням із пацієнтом, визначенням його стану, об'єктивного дослідження тощо з паралельним аудиторним навчанням. Уже майже 10 років

відбувається інтенсивний розвиток дистанційної освіти. До того ж цей напрям набув свого широкого застосування завдяки своїм безперечним перевагам — навчання на відстані (наприклад, онлайн-конференції, які проводять не лише в інших країнах, а навіть у сусідньому місті) [1, 5, 6]. Це економить час, даючи змогу швидко «відвідати» кілька цікавих заходів по всьому світу, але є вада — відсутність безпосереднього спілкування з колегами, обміну досвідом. Сучасні месенджери, електронні адреси, соціальні мережі майже нівелюють це питання, залишаючи лише відсутність фізичного контакту, емоційного контексту,

відчуття зацікавленості слухачів, адже через віртуальність цього неможливо досягти. Тому дистанційне навчання, особливо в медичному напрямі, де обговорення з колегами, «навчання біля ліжка хворого» не лише за часи студентства, а й у подальшій діяльності, є основними критеріями якісної медичної освіти, не набуло широкого застосування, незважаючи на багаторічні розробки та постійне вдосконалення різних навчальних платформ. Здебільшого вони використовувалися як допоміжний матеріал для того, щоб студент зміг повторити вивчене під час самостійної роботи. І справді, нині існує, наприклад, безліч YouTube-каналів, створених співробітниками медичних кафедр, де подається такий навчальний матеріал. Але пандемія 2020 року змусила замислитися над багатьма питаннями. І насамперед це питання освіти: як організувати, як створити, де та як ліпше. Як зробити так, аби карантинні заходи, такі важливі й необхідні для збереження людського життя, не зупинили освітянський процес. Усі ці питання постали перед науково-педагогічними працівниками всіх галузей, у тому числі медичної, і певним чином зумовили актуальність цієї проблеми.

**Мета роботи** — визначення актуальності застосування низки засобів, таких як навчальні платформи, месенджери, соціальні мережі в організації безперервної медичної освіти дистанційно.

### МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ

Для реалізації поставленої мети використовували анкетування здобувачів вищої освіти, яке містило низку питань: за допомогою якої системи для відеоконференцій краще спілкуватися; чи необхідні в дистанційному навчанні месенджери; яка в цьому роль соціальних мереж; який інтернет-зв'язок використовується під час самостійної роботи, а який — у разі завдань, обмежених у часі. В опитуванні взяли участь 318 студентів від другого до п'ятого курсів медичного факультету Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Зважаючи на карантинні умови, анкетні питання створювалися завдяки ресурсу «Анкетне опитування» на дистанційній платформі LMS Moodle, де й фіксувалися відповіді здобувачів вищої медичної освіти.

### РЕЗУЛЬТАТИ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

Із 12 березня 2020 р. в Україні оголошено національний карантин. Пандемія загрожує життю

багатьох людей не лише в нашій країні — десятки тисяч померлих у світових масштабах. Щодо освіти, то вона має бути дистанційною. Це той факт, який постав перед кожним викладачем раптово й безапеляційно. І зовсім неважливо — чи це медицина, чи історія, чи економіка, чи якийсь інший освітній напрям. Пандемія в освітньому масштабі зрівняла всі напрями. Постає низка питань: як організувати проведення занять, як забезпечити безперервність освітнього процесу, як не втратити зв'язок зі студентами.

Перше питання — на якій платформі організувати дистанційний курс? У цьому випадку в кращому становищі опинилися виші, які в рамках модернізації освіти ще задовго до теперішніх подій розробляли заходи дистанційного навчання, засоби комунікації, убудовані в систему управління навчанням, — так звану LMS (Learning Management System). Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна багато років тому почав упроваджувати в навчальний процес LMS MOODLE. Ця навчальна платформа надає багато можливостей як для викладача, так і для студента. Наприклад, можна подавати інформацію в будь-якому форматі — файл, відео, презентація, посилання, зображення, завдання, тести. Суттєвим є організація контролю — обмежений доступ у зазначений час і день (важливо для поточного контролю, заліків, іспиту), вибіркова послідовність питань і відповідей. Система автоматично фіксує отримані результати та формує списки оцінок, які можна експортувати в доступних форматах Microsoft Office. Для студента є можливість зайти до ресурсів дистанційного курсу в зручний для нього час. Однак студенти, які взяли участь у анкетуванні, зазначили певні складнощі в оформленні й організації цієї платформи, тому 18,55 % надали перевагу навчальним сервісам Google Class.

Друге питання, яке постало перед викладачем, — як організувати безперервний дистанційний освітній процес? Безумовно, у цьому допомагають аспекти планування та емпіричний пошук. Через відсутність можливості безпосереднього спілкування зі студентами для проведення занять суттєвими стали програми для відеоконференцій. Зважаючи на первинний досвід у цьому питанні, ми використовували різні системи, такі як Zoom, Google Meet, Webex, із метою винайти оптимальну з максимумом можливостей. Проте особисті прихильності викладацької спільноти

не дали змоги визначити, яка саме з перелічених платформ для відеозустрічей надає максимальні можливості. На це питання відповіли самі здобувачі вищої освіти. Так, серед студентів 74,67 % надають перевагу Zoom, 15,28 % — Skype, 5,68 % — Google Meet, і лише 4,37 % — іншим системам (рис. 1).

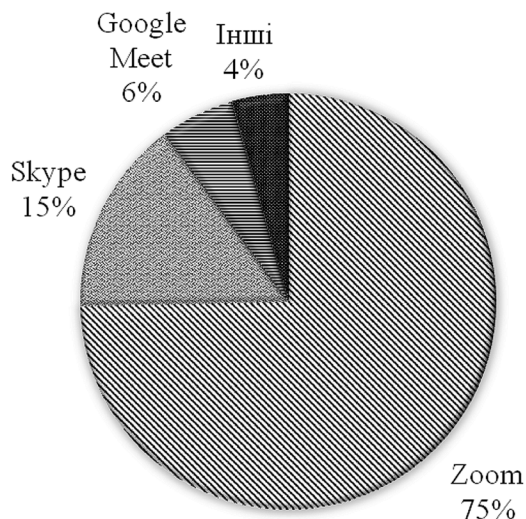


Рис. 1. Прихильність студентів до онлайн-відеоплатформ

Іншим напрямом викладацької спрямованості був аспект координації діяльності студентів. Загалом під час карантину проводилося багато різних вебінарів, тренінгів, головним питанням яких було: як не втратити робочий настрій під час віддаленої роботи чи навчання. Надавалося багато рекомендацій стосовно організації робочого дня, робочого місця, навіть одягу. Проте, відповідно до емоційних особливостей студентської молоді, вік здобувачів освіти, можна безсумнівно стверджувати про необхідність керівника/куратора, який має контролювати навчальний процес в академічній групі, навіть дистанційно: робити оголошення, нагадувати, надавати відповіді на поточні питання, тобто бути на зв'язку 24/7. Безумовно, можна запропонувати e-mail спілкування, але в сучасних умовах це доволі довгий, тривалий процес. Тому в цьому питанні важливу роль відіграють месенджери, які надають швидкість, сповіщення про доставку повідомлення та його перегляду. Нині їх значна кількість, однак, на думку студентів, найоптимальнішим для цього є Telegram — 72,31 % студентів зазначили, що функціональні можливості цього месенджера дають змогу ефективніше отримувати потрібну інформацію. Хоча, за даними Г. В. Ткачука (2018),

найпопулярнішим месенджером, на думку опитованих, був Viber, проте це було до умов пандемії [4]. У нашому дослідженні лише 23,14 % студентів зазначили, що в цьому аспекті Viber є актуальним, а 4,55 % опитаних взагалі не вважають месенджери ефективними в освітньому процесі (рис. 2).

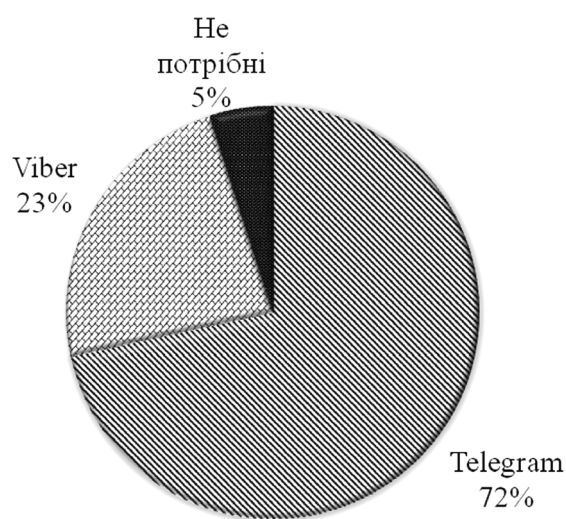


Рис. 2. Використання студентами месенджерів задля оперативного спілкування з викладачем

Нікколо Макіавеллі колись сказав: «Мета виправдовує засоби». І справді, для реалізації навчання необхідно використовувати всі наявні можливості. Соціальні мережі для цього підходять якнайкраще. У нашій країні, мабуть, уже немає людини, яка б не користувалася хоча б однією соціальною мережею — пошук друзів, спілкування, обмін інформацією, безмежна кількість груп, що надають інформацію різного характеру. І, здавалося, що такого саме значення вони набудуть і в разі дистанційного навчання, бо всі виші, маючи свої сторінки, постійно надають різноманітну інформацію стосовно численних подій, що відбуваються. Проте більшість опитаних нами студентів (55,90 %) зазначили неефективність соціальних мереж у цьому напрямі. Іноді бувають корисними Instagram (27,07 %), Facebook (15,28 %) та інші мережі (1,75 %) (рис. 3).

Здавалося б, чому так? Медична спільнота розробила в соціальних мережах численні профільні сторінки, де наводяться клінічні випадки, обговорюються проблемні питання, міститься величезний ілюстративний матеріал, який безумовно був би корисним студентам-медикам. Ми вважаємо, і це зазначено в наших працях [2, 3], що брак часу, значне академічне навантаження є

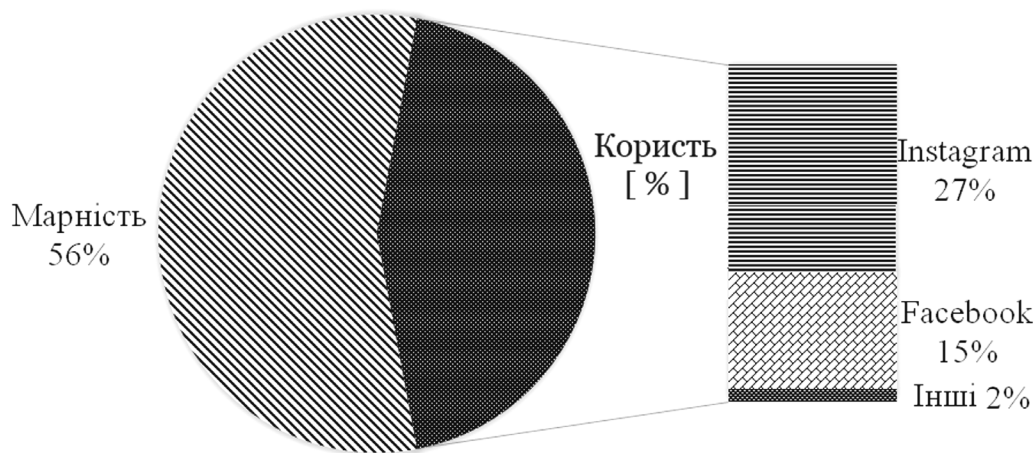


Рис. 3. Відношення до користування соціальними мережами студентами-медиками

головними причинами такої ситуації. Окрім того, на нашу думку, такі профільні сторінки цікавіші на етапі післядипломної освіти, безпосередньої практичної діяльності.

Незважаючи на технологічні можливості сьогодення постає ще одне питання — якість інтернет-зв'язку. І воно є логічним. Коли ми, викладачі, проводили заняття віч-на-віч зі студентами, єдине, що мало бути постійно безперебійним, — це наш голос. В умовах карантину ще нашаровується технічне оснащення робочого місця — комп'ютер чи ноутбук із вебкамерою та мікрофоном, а також швидкість, а іноді й узагалі наявність інтернету. Щоб провести лекцію, необхідно бути впевненим у стабільності зв'язку, щоб пройти тестування в обмежений час, студенту також треба мати надійне інтернет-підключення. Як цього досягти в умовах, коли люди в країні здебільшого працюють у дистанційному режимі? Це риторичне, неоднозначне питання, яке слід розв'язати. Стаціонарний доступ до інтернету забезпечується завдяки різним провайдерам із застосування дротового або бездротового зв'язку (Wi-Fi) (79,25 % респондентів користуються саме цим варіантом), але, відповідно до сучасних умов, віддалений графік роботи, навантаження на технічне оснащення різних провайдерів значно збільшилося, що досить часто призводить до короткотривалої зупинки, а іноді й припинення зв'язку з перенесенням на інший час або інший день того чи іншого виду заняття, що проводилося. Це призводить до незручностей, зрушення з запланованого графіку роботи, особливо щодо питань контролю отриманих знань студентів.

Певною альтернативою цього, можливо, є додаткове використання мобільного інтернету за технологією 3G та 4G (опитані студенти переважно використовують тарифні пакети мобільних операторів Vodafone (65,04 %), Kyivstar (18,81 %), Lifecell (15,51 %) (рис. 4).

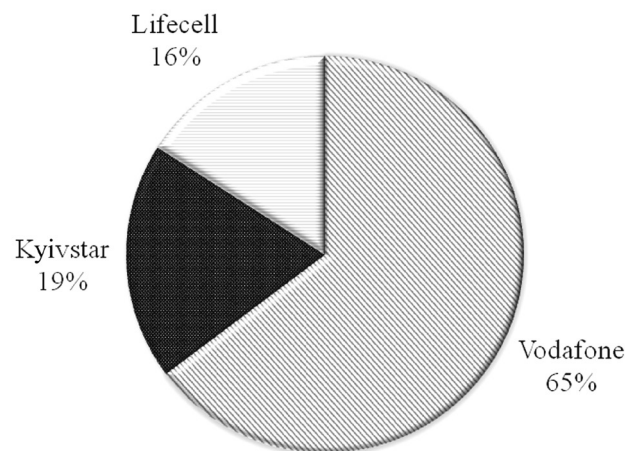


Рис. 4. Прихильність студентів-медиків щодо мобільного інтернету мобільних операторів

Водночас мобільні оператори, судячи з карт їх покриття, які наведені на офіційних сайтах, і завдяки своїм потужностям, можуть забезпечити безперебійність інтернет-зв'язку не лише у великих містах, а й у доволі віддалених від обласного центру населених пунктах. Особливо це важливо, коли мова йде про виконання контрольних завдань, проведення заліків, іспитів, тобто тих засобів контролю, які впливають на рейтинг студента, семестрову оцінку.

## ВИСНОВКИ

Карантинні умови змусили переглянути численні освітянські аспекти — очне навчання змінило на дистанційне. Унаслідок цього кардинально змінилася методологія організації подання багаторічних напрацювань, переформатовувалася система викладання за рахунок використання багатьох онлайн технологій (LMS-платформи,

системи для відеоконференцій, месенджери, а іноді соціальні мережі), систем для набуття якісного інтернет-зв'язку, у тому числі мобільного, які б різною мірою забезпечували дистанційне навчання, у тому числі в медичній галузі.

Визначення особливостей комплементативної та організації змішаного очно-дистанційного навчання — перспектива подальшого дослідження.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адамова І., Головачук Т. Дистанційне навчання: сучасний погляд на переваги та проблеми. *Витоки педагогічної майстерності*. 2012. Вип. 10. С. 3–6.
2. Проблеми формування освітнього середовища для студентів-медиків / Даниленко Г. М. та ін. *Проблеми сучасної освіти: збірник науково-методичних праць*. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна. 2019. С. 29–38.
3. Features of health-saving behavior and self-assessment of health of student youth / Даниленко Г. М. та ін. *Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України*. 2018. № 2. С. 4–7.
4. Ткачук Г. В. Сучасні засоби педагогічної взаємодії в умовах використання мобільних технологій *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. 2018. № 6. С. 59–62.
5. Ушкаленко І. М. Дистанційна форма навчання у вищих навчальних закладах України та інших країн світу. *Ефективна економіка*. 2018. № 4. URL: [http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/4\\_2018/63.pdf](http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/4_2018/63.pdf).
6. Штихно Л. В. Дистанційне навчання як перспективний напрям розвитку освіти. *Молодий вчений*. 2016. № 6. С. 489–492.

## МЕДИЦИНСКОЕ ОБРАЗОВАНИЕ ДИСТАНЦИОННО В РАЗРЕЗЕ СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЙ

Доц. А. В. Лєтяго, проф. В. Г. Чернуский, доц. М. Л. Водолажский\*, доц. О. Л. Говаленкова

Перед научно-педагогическим коллективом украинских университетов в период карантина с 12 марта 2020 г. предстали сложные вопросы организации дистанционного непрерывного обучения, изменения очного обучения на онлайн. Такая ситуация особенно важна в медицинской среде, где «обучение у постели больного» является ключевой составляющей высшего медицинского образования.

Целью работы стало определение актуальности использования ряда методов, таких как учебные платформы, мессенджеры, социальные сети в организации непрерывного медицинского обучения дистанционно.

Для реализации поставленной цели использовали анкетирование студентов-медиков, которое включало в себя ряд вопросов, касающихся особенностей организации дистанционного обучения. Опрошено 318 студентов со второго по пятый курс медицинского факультета Харьковского национального университета им. В. Н. Каразина. Учитывая карантинные условия, анкетные вопросы создавались благодаря ресурсу «Анкетный опрос» на дистанционной платформе LMS Moodle, где фиксировались ответы студентов.

Показано, что для эффективной организации дистанционного обучения требуется целый ряд сервисов, таких как системы для онлайн-общения (74,67 % студентов предпочитают Zoom, 15,28 % — Skype, 5,68 % — Google Meet, и только 4,37 % — другие системы); мессенджеры (70,31 % — Telegram, 23,14 % — Viber); практически невостребованными в системе дистанционного обучения оказались социальные сети (55,90 %), иногда бывают полезными Instagram (27,07 %) и Facebook (15,28 %). Важным для бесперебойности обучения, особенно в ситуациях с временными ограничениями, также является качество интернет-связи, которое предоставляется разными мобильными операторами.

Полученные данные показывают важность применения различных методов организации дистанционного обучения, особенно во время карантина, когда создались кардинально новые условия для организации представления многолетних наработок, корректировка системы преподавания, предоставление учебной информации и наработки наиболее доступных и эффективных средств коммуникации, а также выбор системы бесперебойной связи.

**Ключевые слова:** дистанционное обучение, медицинское образование, студенты.